

ANDREJ DÉMUTH:**Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy**

Pusté Úľany: Schola Philosophica 2019, 182 s.

Hoci sa na prvý pohľad môže zdať, že fenomény krásy a estetickej skúsenosti sú vďaka doterajšiemu rozsiahlemu výskumu v oblasti dejín umenia a estetiky podrobne spracovanou a vyčerpanou témou, zjavne to nie je tak. Svedčí o tom narastajúci záujem o interdisciplinárne skúmanie uvedených fenoménov, v rámci ktorého sa využívajú nové výskumné metódy a prístupy, ktoré v mnohom spresňujú, prehlbujú a rozširujú doterajšie poznanie. Patria k nim výskumy realizované v oblasti experimentálnej a empirickej estetiky, evolučnej a komparatívnej estetiky, ako aj najnovšie psychologické, neurologické či kognitívne výskumy, zamerané na analýzu priebehu estetickej skúsenosti a identifikáciu jej neuronálnych korelátov.

Monografia Andreja Démutha s názvom *Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy* pristupuje ku skúmaniu estetickej skúsenosti a v širšom zmysle ku skúmaniu emocionality z viacerých perspektív súčasne, pričom podrobne mapuje ich špecifické rysy aj limity. Autor si kladie otázku, k akým poznatkom nás privádza na jednej strane subjektívna interpretácia estetickej skúsenosti, na druhej strane jej aktuálne kognitívne a neurologické bádanie. K takto rozvrhutej téme si volí zodpovedajúcu metodológiu. Analýzu estetickej skúsenosti z perspektívy prvej osoby usku-točňuje prostredníctvom fenomenologicko-existenciálneho prístupu, na analýzu z perspektívy tretej osoby uplatňuje kognitívno-vedný prístup. Keďže odôvodnene predpokladá skôr komplementárnosť výsledkov poznania získaných aplikáciou dvoch odlišných prístupov ako ich vzájomnú kompatibilitu, v záverečnej časti knihy sa pokúša preklenúť vzniknutú polaritu postulovaním filozofie emocionality, rozvinutej z perspektívy druhej osoby. Práve táto snaha autora neuspokojit' sa s preferovaním jedného či druhého pohľadu, ale hľadať podmienky možnosti celostného pochopenia, je známkou autorovho zrelého niekoľkoročného intenzívneho štúdia fenoménu krásy a estetickej skúsenosti jednak z filozofického, jednak z kognitívneho a neurovedeckého hľadiska. V tejto súvislosti treba povedať, že autor sa spolu so svojím užším tímom spolu-

pracovníkov venuje danej téme dlhobojšie a spoločne už publikovali sériu niekoľkých zaujímavých kníh, ktoré vyšli v zahraničnom vydavateľstve.¹ Takisto monografia *Krása, estetická skúsenosť a emocionálne afektívne stavy* vyšla v anglickom preklade.² Treba však oceniť jej vydanie aj na Slovensku, kde zatiaľ patrí k ojedinelým a priekopníckym prácam, reflektujúcim kognitívne aspekty estetickej a emocionálnej skúsenosti.

Kniha sa skladá z piatich častí, ktoré na seba plynulo nadväzujú a tvoria konzistentný celok. V prvej časti autor vychádza z analýzy niekoľkých faktorov, ktoré vytlačali výskum emocionality na okraj vedeckého bádania. Patrí k nim nejasný metafyzický status emócií, ktoré boli často interpretované len ako symptómy podstatnejších, objektívnych stavov organizmu. Podobne epistemologické ťažkosti spojené s uchopením emócií či prílišná subjektívnosť emocionálneho prežívania spôsobili, že emocionalita nepatrila k centrálnym témam vedeckého diskurzu. Autor sa snaží ukázať, že podrobný výskum emocionality je opodstatnený nielen z toho dôvodu, že emocionalita predstavuje starší a fylogeneticky pôvodnejší spôsob vzťahu človeka k svetu ako racionalita, ale zároveň podstatným spôsobom prispieva k sebapoznávaniu človeka. V záujme určenia zmysluplného rozsahu skúmania sa však v ďalšej časti práce primárne koncentroval na analýzu špecifického prípadu emocionálnej skúsenosti, akou je estetická skúsenosť a v nej konkrétne na fenomén krásy.

V druhej časti, v takzvanej prípravnej fáze, A. Démuth predstavil vybrané historické,³ ako aj súčasné prístupy k skúmaniu estetickej skúsenosti a predstrel najmä štruktúru otázky, ktorá bude usmerňovať priebeh nasledujúcich analýz. Za povšimnutie pritom stojí skutočnosť, že pri formulovaní základnej štruktúry otázky sa necháva inšpirovať Heideggerovým rozborom otázky z jeho fundamentálneho diela. Bude sa pýtať na to, čo majú krásne veci spoločné, ako prebieha estetická skúsenosť a o čo nám v nej ide. Uvedenú štruktúru otázky uplatní tak v rámci fenomenologicko-existenciálnej analýzy estetickej skúsenosti, ako aj pri skúmaní z pohľadu kognitívnych vied.

Tretia a štvrtá časť tvoria jadro knihy, v ktorom A. Démuth využíva svoje rozsiahle poznatky z filozofickej, psychologickkej a neurovedeckej oblasti, aby preskúmal ich relevantnosť pre estetickú skúsenosť. Prostredníctvom fenomenologickej analýzy

¹ Vo vydavateľstve Peter Lang v posledných rokoch vyšla séria kníh, ktoré sa zaoberajú identifikáciou kognitívnych aspektov estetickej skúsenosti. Pozri bližšie Démuth (2017), Démuth (ed.) (2019a), Démuth (ed.) (2019b), Démuth, Démuthová, Slavkovský (2019); Démuth, Rušinová (2019); Démuthová, Selecká, Démuth (2019).

² Pozri Démuth (2019).

³ K skúmaniu krásy pomocou historických matematických prístupov pozri aj Démuth (2016, 759 – 770).

v tretej časti ukazuje, že estetickú skúsenosť možno interpretovať ako formu rozumenia. A to rozumenia veciam ako estetickým objektom, ako aj rozumenia samým sebe ako vnímateľom, ktorých sa estetické objekty týkajú a ktorých dokážu významovo zasiahnuť. Z perspektívy prvej osoby teda estetická skúsenosť upriamuje našu pozornosť na bytie nazeraných vecí ako takých, a taktiež na naše vlastné bytie a jeho hodnotu. Neurovedecká analýza estetickej skúsenosti, ktorá je rozpracovaná vo štvrtjej časti, objasňuje viacero nových a zaujímavých súvislostí spojených s tým, kde a ako dochádza k tvorbe estetickej skúsenosti a čo ju ovplyvňuje. Prvým významným aspektom tejto formy analýzy je lokalizovanie konkrétnej časti mozgu, takzvanej mediobitálnej časti frontálneho kortexu, ktorá je spätá s vnímaním krásy a prežívaním príjemnej estetickej skúsenosti, ako aj identifikovanie jej kľúčových biochemických korelátov. Druhým dôležitým poznatkom je korelácia medzi vnímaním krásy a systémom odmienu. Ich účelom z evolučného hľadiska je posilňovanie prospešných vzorcov správania a zvýšenie pravdepodobnosti prežitia v danom prostredí. Tretím zaujímavým aspektom je skúmanie krásy v zmysle atraktívnosti ľudskej postavy z evolučného hľadiska, kde preferencie určitej postavy možno chápať ako výrazy kľúčových znakov, potrebných na udržanie zdravého potomstva. Autor pritom upozorňuje, že okrem evolučne nadobudnutých mechanizmov treba primerane zohľadňovať aj vplyv sociálneho a kultúrneho prostredia, pretože inak by sme mali napríklad problém vysvetliť, prečo napriek relatívne identickej evolučnej skúsenosti disponujeme značne odlišnými preferenciami a vkusom, čo sa azda najčastejšie prejavuje práve vo sfére umenia, ktoré vyzdvihuje originalitu a jedinečnosť. Účelom vnímania krásy a prežívania pozitívnej estetickej skúsenosti je teda na základe uskutočnených analýz v oblasti kognitívnych vied hľadanie lepších podmienok na život a zvýšenie pravdepodobnosti uchovania seba či svojho potomstva v danom prostredí. Tento kognitívny aspekt podľa autora knihy nie je príznačný len pre estetickú skúsenosť, ale aj pre celú oblasť emocionality.

V poslednej, piatej časti sa A. Démuth usiluje zhrnúť význam emócií a načrtnúť filozofiu emocionality z pozície druhej osoby. Obidva prístupy, ktoré aplikoval v predchádzajúcich častiach, majú síce svoju významnú výpovednú hodnotu, avšak prinášajú skôr komplementárne ako kompatibilné výsledky. Túto skutočnosť autor prijíma ako výzvu a skúma možnosti iného interpretačného prístupu. Vychádza pritom z predpokladu, že výraz emócií slúži primárne na komunikovanie vnútorných stavov ostatným, čo znamená, že emocionalitu možno chápať ako formu komunikácie. A komunikácia je budovanie dialogického prístupu medzi odosielateľom informácie a jej prijímateľom. Predpokladám, azda nie celkom neoprávnené, že tento náčrt interpretačného prístupu z pozície druhej osoby bude autor v rámci svojej ďalšej výskumnej

práce ešte prehľbovať a rozvíjať. Má v sebe totiž potenciál, ktorý by mohol rozšíriť poznatky doterajšieho skúmania emocionality.

Hoci monografia Andreja Démutha sprostredkúva slovenskému čitateľovi pohľad na aktuálne skúmanie estetickej a emocionálnej skúsenosti z viacerých perspektív, chcela by som na záver ešte raz osobitne vyzdvihnúť obsahlu, fundovanú a v slovenskom prostredí stále ojedinelú analýzu estetickej skúsenosti z kognitívneho a neurovedeckého hľadiska. Nazdávam sa, že práve tento aspekt môže byť vhodným impulzom pre širšiu odbornú diskusiu na danú tému aj na Slovensku. Verím, že aj sám autor vnesie do tejto diskusie svojou ďalšou prácou nové podnety.

Jana Tomašovičová

Literatúra

- Démuth, A. (2016): Tri historické matematické prístupy ku skúmaniu krásy. *Filozofia*, 71 (9), 759 – 770.
- Démuth, A. (2017): *Cognitive Aspects of Aesthetic Experience – Introduction*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Démuth, A. (2019): *Beauty, Aesthetic Experience, and Emotional Affective States*. Berlin: Peter Lang.
- Démuth, A. (ed.) (2019a): *Cognitive Rethinking of Beauty. Uniting the Philosophy and Cognitive Studies of Aesthetic Perception*. Berlin: Peter Lang.
- Démuth, A. (ed.) (2019b): *The Cognitive Aspects of Aesthetic Experience – Selected Problems*. Berlin: Peter Lang.
- Démuth, A., Démuthová, S., Slavkovský, A. (2019): *Mathematics and Beauty. An Attempt to Link the Cognitive and Philosophical-Spiritual Aspects of Beauty*. Berlin: Peter Lang.
- Démuth, A., Rušinová, M. (2019): *Cognitive Aesthetics in Classical German Philosophy*. Berlin: Peter Lang.
- Démuthová, S., Selecká, L., Démuth, A. (2019): *Human Facial Attractiveness in Psychological Research. An Evolutionary Approach*. Berlin: Peter Lang.

Jana Tomašovičová
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a aplikovanej filozofie
Námestie J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: jana.tomasovicova72@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4103-4608>